

Barnpornografibrottet

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har den 28 januari 2010 beslutat att bereda justitieutskottet tillfälle yttra sig över regeringens proposition 2009/10:70 Barnpornografibrottet.

Justitieutskottet yttrar sig dels över propositionen i de delar som berör utskottets beredningsområde, dels över tre motionsyrkanden från de allmänna motionstiderna 2008 och 2009. Motionsyrkandena överlämnas – under förutsättning av konstitutionsutskottets medgivande – till konstitutionsutskottet.

Till yttrandet har fogats en avvikande mening (s).

Utskottets överväganden

Propositionen

Propositionen innehåller förslag som syftar till att åstadkomma en effektivare bekämpning av barnpornografibrott.

I propositionen föreslås bl.a. följande ändringar i brottsbalken. Det införs en ny form av straffbar befattningsform med pornografiska bilder av barn. Den nya befattningsformen ska bestå i att någon betraktar en barnpornografisk bild som han eller hon berett sig tillgång till. Vidare föreslås ett förtydligande av de omständigheter som ska kunna medföra att ett barnpornografibrott bedöms som grovt brott. Ändringar föreslås också i reglerna om svensk domsrätt och åtalspreskription när det gäller barnpornografibrott. Det förra förslaget innebär att kravet på dubbel straffbarhet avskaffas för brott av normalgraden som består i skildring av barn i pornografisk bild och för alla former av grovt barnpornografibrott. Det senare förslaget innebär att tiden för åtalspreskription ska räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år, om brottet är grovt eller av normalgraden och avser skildring av barn i pornografisk bild. Lagändringarna i dessa delar föreslås träda i kraft den 1 juli 2010.

Härutöver föreslås en ändring i brottsbalken innebärande att det straffbara området utvidgas för den form av barnpornografibrott som består i att skildra barn i pornografisk bild. Gärningsformen kommer därigenom att utan nuvarande begränsning omfatta alla fall av skildring av fullt pubertetsutvecklade barn under 18 år. Genom ändringar i de bestämmelser i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen som undantar barnpornografiska bilder från dessa grundlagars tillämpningsområden ska det dessutom klargöras att vad som undantas är det som fortsättningsvis kommer att definieras som barnpornografibrott i brottsbalken. Dessa lagändringar föreslås träda i kraft den 1 januari 2011.

Motionerna

I motion 2008/09:Ju379 (s) yrkande 18 (delvis) framförs ett yrkande om att barnpornografilagen bör skärpas. Vidare framförs i yrkande 19 (delvis) att det behövs bättre möjligheter till skadestånd för barn och ungdomar som utsatts för barnpornografi.

I motion 2009/10:Ju410 (c, m, fp, kd, v, mp) begärs att kravet på dubbel straffbarhet för barnpornografibrott tas bort.

Utskottets ställningstagande

Det har inte väckts något motionsyrkande med anledning av propositionen. Utskottet har dock valt att här behandla tre motionsyrkanden från de allmänna motionstiderna 2008–2009 som anknyter till lagstiftningsärendet.

Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 1980 kriminaliserades det som barnpornografibrott att i spridningssyfte framställa pornografisk bild av barn och att sprida sådan bild av barn (se prop. 1978/79:179, bet. 1978/79:KU33, rskr. 1978/79:317).

Den 1 januari 1999 trädde lagändringar i kraft som undantog barnpornografiska bilder från tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens respektive tillämpningsområde samtidigt som ytterligare ett antal former av befattning med sådana bilder kriminaliserades (se prop. 1997/98:43, bet. 1997/98:KU19, rskr. 1997/98:214, bet. 1998/99:KU4, rskr. 1998/99:2). År 2005 höjdes straffmaximum för grovt barnpornografibrott till fängelse i sex år (se prop. 2004/05:45, bet. 2004/05:JuU16, rskr. 2004/05:164).

Regeringen redogör i propositionen för utvecklingen i rättstillämpningen och utskottet återkommer nedan till de frågeställningar som aktualiseras i det sammanhanget. Utskottet delar regeringens uppfattning att det nu finns anledning att överväga lagstiftningsåtgärder för att öka kriminaliseringens effektivitet. Som regeringen påpekar finns det även i övrigt vägande skäl för en reform på barnpornografibrottets område. I detta sammanhang bör särskilt framhållas den teknikutveckling som ständigt pågår på informations- teknologins område och som inneburit att det blivit både billigare och enklare att framställa, sprida, ta del av och lagra barnpornografiska bilder.

Regeringen föreslår att för den form av barnpornografibrott som består i att *skildra* barn i pornografisk bild ska det straffbara området omfatta bilder av personer vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som är under 18 år. För straffbar skildring av en fullt pubertetsutvecklad person under 18 år ska därmed inte längre krävas att åldern framgår av bilden och omständigheterna kring den. Utskottet instämmer i regeringens överväganden i denna del och vill i likhet med regeringen betona att en person vars pubertetsutveckling är avslutad men som ännu inte fyllt 18 år tillfogas en lika allvarlig integritetskränkning av att skildras i pornografisk bild som den som är mindre kroppsligt utvecklad och i samma ålder.

Utskottet ställer sig vidare bakom regeringens uppfattning att det är otillfredsställande att det numera finns straffvärda befattningsformer – exempelvis s.k. kvalificerat tittande – som inte alls eller bara med svårighet kan inordnas under den befintliga straffbestämmelsen. Utskottet välkomnar därför förslaget att även den som betraktar en pornografisk bild av barn som han eller hon berett sig tillgång till – utan att för den skull inneha bilden – ska kunna dömas för barnpornografibrott.

Av regeringens redogörelse för utvecklingen i rättstillämpningen framgår att det relativt sällan förekommer att domstolarna dömer för grovt barnpornografibrott, och när så sker kan enhetlighet i tillämpningen inte alltid spåras. Som regeringen anför är det naturligtvis särskilt angeläget att motverka efterfrågan på barnpornografiska bilder som skildrar grova övergrepp. Ett annat överordnat intresse är, som påpekas i propositionen, att skapa förutsättningar för en enhetlig och tydlig rättstillämpning. Regering-

ens förslag innebär att vid bedömande av vad som utgör grovt barnpornografibrott ska, som ersättning för det nuvarande kriteriet att brottet avsett bilder där barn utsätts för särskilt hänsynslös behandling, i stället anges att brottet avsett bilder där barnen är särskilt unga, utsätts för våld eller tvång eller utnyttjas på annat särskilt hänsynslöst sätt. Enligt utskottets uppfattning är förslaget i denna del väl avvägt.

Utskottet övergår häfter till att behandla frågan om preskription.

Att skildra barn i pornografisk bild är den form av barnpornografibrott som rymmer det starkaste inslaget av utnyttjande och gärningen får i det avseendet anses jämförbar med sexualbrott riktade mot barn. Som regeringen redovisar i propositionen gäller numera för vissa sådana sexualbrott att utgångspunkten för beräkning av åtalspreskription är den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Även utskottet anser att samtliga de skäl som åberopats för denna ordning (se bl.a. prop. 2004/05:45 s. 119 f. och prop. 1994/95:2 s. 23 f.) gör sig gällande även för barnpornografibrott som består i skildring av barn i pornografisk bild. Härtill kommer som regeringen anför att även andra skäl talar för att särbehandla skildringsbrotten i preskriptionshänseende. En förlängd preskriptionstid kommer enligt utskottets uppfattning att träffa just de fall av barnpornografibrott där skyddet av det enskilda barnet är det starkast framträdande intresset. Likaså bör man på så sätt kunna fånga in de gärningar som typiskt sett har ett högre straffvärde. Utskottet ställer sig därför bakom förslaget att när ett barnpornografibrott av normalgraden eller ett grovt barnpornografibrott avser skildring av barn i pornografisk bild ska preskriptionstiden räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år samt att det samma ska gälla vid försök till sådana brott. Av de skäl som regeringen anför ska dock den nya bestämmelsen inte tillämpas om en från brottstidpunkten beräknad preskriptionstid skulle löpa ut senare än den som beräknas från 18-årsdagen.

När det gäller frågan om den nya preskriptionsbestämmelsen ska gälla även för brott som har begåtts före ikraftträdandet vill utskottet anför följande. Det är som regeringen anför en etablerad grundsats att en lagändring som medför att preskriptionstiden för ett visst brott blir förlängd inte ska tillämpas på brott som begåtts före ikraftträdandet. Denna princip, som kommer till uttryck i 12 § brottsbalkens promulgationslag är, vilket också påpekas i propositionen, emellertid inte undantagslös. Utskottet har nyligen behandlat frågan om förlängning av preskriptionstiden när det gäller sådana brott enligt lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor som begåtts mot en person som inte fyllt arton år (se prop. 2009/10:50 och bet. 2009/10:JuU10). I detta sammanhang uttalade utskottet att möjligheten att göra avsteg från huvudregeln i 12 § brottsbalkens promulgationslag ska tillämpas med återhållsamhet. Utskottet vidhåller denna inställning, men anser att de skäl som regeringen anför i det nu aktuella ärendet är av sådan tyngd att lagändringen i denna del bör ges retroaktiv verkan. Sammanfattningsvis tillstyrker således utskottet att den nya pre-

skriptionsbestämmelsen ska gälla även för brott som har begåtts före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

I propositionen lämnas vidare förslag som innebär att det vid barnpornografibrott av normalgraden som består i skildring av barn i pornografisk bild och vid grovt brott oavsett gärningsform inte längre ska uppställas krav på dubbel straffbarhet för att svensk domstol ska kunna döma över brott som begåtts utomlands. Detsamma ska gälla vid försök till sådana brott. Inte heller ska svensk domstol vid dessa brott vara förhindrad att döma till påföljd som är strängare än vad som är föreskrivet på gärningsorten. Utskottet välkomnar regeringens initiativ i denna del och noterar att motion 2009/10:Ju410 är tillgodosedd med förslaget. Konstitutionsutskottet bör därför avstyrka motionen.

Regeringen föreslår också att den som – utan att det rör sig om grovt brott – framställer en pornografisk bild av barn inte ska träffas av förbuden mot skildring och innehav, om skillnaden i ålder och utveckling mellan den avbildade och den som framställer bilden är ringa och omständigheterna i övrigt inte påkallar att ansvar döms ut. Enligt utskottets uppfattning är den föreslagna undantagsregeln väl avvägd.

Regeringen gör i propositionen bedömningen att förslagen kan väntas leda till vissa mindre kostnadsökningar för rättsväsendets myndigheter, men att kostnadsökningarna ska finansieras inom ramen för befintliga anslag. Utskottet delar denna bedömning.

Motion 2008/09:Ju379 yrkande 19 (delvis) tar upp frågan om skadestånd till barn och ungdomar som utsatts för barnpornografibrott. Frågan om skadestånd till barn som avbildats i barnpornografiskt material har behandlats utförligt av 2005 års barnpornografiutredning (SOU 2007:54, s. 324 f.). Utredningens slutsats är att barn som är avbildade i pornografisk bild kan ha rätt till skadestånd vid barnpornografibrott. Enligt utredningens uppfattning får barns behov av ekonomisk kompensation i den här typen av mål anses tillgodosedda med den gällande lagstiftningen. Möjligheterna för det avbildade barnet att få annan ersättning vid barnpornografibrott än skadestånd och brottsskadeersättning bör enligt utredningen därför inte utökas. Utskottet ställer sig bakom denna bedömning och föreslår att konstitutionsutskottet avstyrker motionsyrkandet.

Sammanfattningsvis anser justitieutskottet, när det gäller de delar av propositionen som nu har behandlats, att konstitutionsutskottet bör tillstyrka propositionen. Motion 2008/09:Ju379 yrkande 18 (delvis) får anses tillgodosedd med förslagen i propositionen och bör avstyrkas av konstitutionsutskottet.

Stockholm den 2 mars 2010

På justitieutskottets vägnar

Inger Davidson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Inger Davidson (kd), Henrik von Sydow (m), Krister Hammarbergh (m), Margareta Persson (s), Johan Linander (c), Elisebeht Markström (s), Inge Garstedt (m), Helena Bouveng (m), Lena Olsson (v), Kerstin Haglö (s), Otto von Arnold (kd), Mehmet Kaplan (mp), Anders Hansson (m), Maryam Yazdanfar (s), Helena Bargholtz (fp) och Christer Engelhardt (s).

Avvikande mening

Skadestånd (s)

Margareta Persson (s), Elisebeht Markström (s), Kerstin Haglö (s), Maryam Yazdanfar (s) och Christer Engelhardt (s) anför:

Vi ställer oss bakom de förslag till ändringar av lagstiftningen om barnpornografibrott som läggs fram i propositionen. Propositionen innehåller emellertid inga förslag för att förbättra möjligheterna till skadestånd för barn och ungdomar som utsatts för barnpornografibrott. Enligt vår uppfattning är detta en brist och regeringen bör snarast återkomma med förslag i den delen. Sammanfattningsvis anser vi att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motion 2008/09:Ju379 yrkande 19 delvis.